

ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸੰਗਮ

ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਸਾਬੀ

ਜਦੋਂ ਵੀ ਗਿ: ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਛਪਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਲਚਲ ਮਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਜਿਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਵੀ ਕਲਮ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਂਗਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ, ਸਗੋਂ ਸਾਲਾਂ-ਬੱਧੀ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਸਵੈ-ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਘੱਖ ਉਪਰੰਤ ਜਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਲੀਹ ਤੋਂ ਹਟਵੇਂ, ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਠਕ ਅਕਸਰ ਚੌਂਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

1961 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 'ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ' ਛਪੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਕਰ ਉਠਿਆ। ਕੋਈ ਆਖੇ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ 'ਗੁਮ ਵੇਦ' ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹੇ, ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ 'ਮੇਰਾ ਦਾਗਿਸਤਾਨ' ਹੈ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਲਈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਜੀਵ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਹੈ। (ਕਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਧੌਲੇ ਆ ਗਏ ਹਨ ਪਰ 'ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ' ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ-ਫੁਹਾਰ ਨਹੀਂ ਬੰਸੀ, ਨਾ ਬਮੁਗੀ)।

ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕੁੱਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ: ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 1956 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ- 'ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ' ਉਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਲੇਖ ਲਿਖੇ। 1960 ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਖਰਤਾ ਅਧੂਰਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਯੂਨੈਸਕੋ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲ ਗਿਆ। 1961 ਵਿੱਚ 'ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ' ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਐਡੀਸ਼ਨ ਛਪਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਐਮ. ਏ. ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਣ ਲੱਗੀ। ਛੋਟੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਲੇਖ ਚੁਣ ਕੇ 'ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਰੀਡਰਜ਼' ਛਾਪੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅੱਜ ਵੀ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਐਮ. ਏ. ਦੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 2007 ਤੱਕ ਇਸਦੇ ਅੱਠ ਐਡੀਸ਼ਨ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਫੇਰ ਛਪੀ 1990 ਵਿੱਚ 'ਇਤਿਹਾਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ-ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਭਾਗ'। 668 ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀਕਾਰ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਜੋ ਸਮੱਗਰੀ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਹਨ। (ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ: ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਭਗਤ ਨਮਦੇਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ) ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਉੱਤੇ 40 ਸਾਲ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਕੇ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਵਿਦ-ਵਾਨ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਤ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਗੰਭੀਰ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗਿ: ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਹੁ ਚਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ 'ਮੁੰਦਾਵਣੀ' 2003 ਵਿੱਚ ਛਪੀ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ 'ਰਾਗਮਾਲਾ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਦਾ ਵਿਵਾਦ ਕਈ ਵਾਰ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਦਬਿਆ ਹੈ। ਗਿ: ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ 60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਾਚਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਇਸ ਉੱਤੇ ਖੋਜ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੈਂਕੜੇ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਤਕਰੀਬਨ 500 ਬੀੜਾਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀਆਂ ਸਬੰਧਿਤ 70 ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ 'ਮੁੰਦਾਵਣੀ' ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਰਾਗਮਾਲਾ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਕਦੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਛਪੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ 32 ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਕੀਤਾ।

ਸੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਉਪਰੰਤ 'ਮੁੰਦਾਵਣੀ' ਛਪੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਯਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 'ਮੁੰਦਾਵਣੀ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਅਤੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨੂੰ ਆਖੇਪਕ (ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ) ਬਾਣੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਉਕਾਈ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਤਰ ਤਨਖਾਹ ਲਾਈ ਗਈ।

ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਸਿਰਮੌਰ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਪੰਥ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ

ਬਿਨਾਂ ਡੂੰਘੀ ਖੋਜ-ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੇ, ਅਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਅਣ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਨਾਂ-ਵਾਚਕ ਨਿਰਣੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ-ਪੂਜ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥ-ਪੂਜ ਧਰਮ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਅੱਗੇ ਹੀ ਡੱਕਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਪੰਥ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਨਾ ਸਵੱਛ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਵੱਸਥ।

ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤ-ਘਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਭੱਟਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ (ਤਿੰਨ ਭਾਗ) ਅਤੇ ਭਾਈ ਰੂਪ ਚੰਦ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੰਸ਼ ਆਦਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ 1950 ਵਿੱਚ 'ਅਮਰਨਾਮਾ' ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜੋ ਨੌਦੇਤ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਦਿਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦੁਰਲੱਭ ਫਾਰਸੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ-ਸਿਰ-ਜਣਾ ਦੀ ਤ੍ਰੈ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮੇਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਉੱਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ 100 ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਅਣ ਉਪਲਬਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਪੁਸਤਕਾਲਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰਬੰ: ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਉਪਲੱਬਧ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਿਤ ਭੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹਰ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਲੰਮੀ ਸਾਰਥਿਕ ਭੂਮਿਕਾ ਲਿਖੀ।

ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ੧੯੫੬ ਤੋਂ ੧੯੬੨ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਤਖ਼ਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੋਹਰੀ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਹਿਕਮਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਮਹਿਕਮਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਬਣ ਗਿਆ।

ਗਿ: ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਖ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' (1947-1961), ਸਪਤਾਹਿਕ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' (1962-1978) ਅਤੇ ਮਾਸਕ 'ਜੀਵਨ ਸੰਦੇਸ਼' ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਨ। ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦਾ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ 'ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ' ਦੀ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕੀਤੀ। ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਕਈ ਵੱਡੇ-ਆਕਾਰੀ ਅੰਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਗਿ: ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਿਠੀ ਬੋਲੀ, ਮਿਠੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਅਤੇ ਮਿਠੀ ਟਕੋਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮਿਠੇਵਾਲ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਟਿੱਬਿਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕੰਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ ਕਿਵੇਂ ਖਿੜ ਗਿਆ! ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵੀਹ-ਵੀਹ ਕੋਹ ਦੂਰ, ਕਿਤੇ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਮਿਠੇਵਾਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗਾ ਵਿਦਵਾਨ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬਿਖੜੇ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤੁਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅੱਜ ਇੱਕ ਮਾਨਯੋਗ ਵਿਦਵਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲੰਬੇ ਪੈਂਡੇ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਸੁਯੋਗ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਤੇ ਸਟਾਫ਼ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਚੇਅਰ ਪਰਸਨ (ਮੁਖੀ) ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਇਸਤਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਟਾਫ਼ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਮੁਖੀ ਇਸਤਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭੀ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸਨ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬੇਫਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉੱਥੇ ਉਹ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਨਵੰਬਰ, 2006 ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ।

17 ਜਨਵਰੀ 2007 ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਗਿਆ। ਇੱਕੋ ਤਮੇਨਾ ਰਹਿ ਗਈ। ਕਾਸ਼ ! 'ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ' ਜਿਹੀ ਸੈਲੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ੍ਰੈ-ਜੀਵਨੀ ਲਿਖ ਜਾਂਦੇ ਤੇ 'ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ' ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਪੁਸਤਕ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਜੀਤ, ਜਲੰਧਰ